

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 №1057 – IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. - № 47-48. – С. 372.
2. Оперативні підсумки роботи Пенсійного фонду України за 2013 рік / Офіційний веб-сайт пенсійного фонду України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>.
3. Про інвестиційну декларацію недержавного пенсійного фонду. – Положення від 16 грудня 2003 за № 1165/8486 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: 1165/8486 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0268-13/paran81#n81>.
4. Статистичні дані розвитку НПФ в Україні наведені за офіційними даними Держфінпослуг (див.: Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення за 2012 рік: [Електронний ресурс], - <http://www.dfp.gov.ua>).
5. Бахмач А. О. НПФ і страхові організації, як суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення // Фінансові послуги. – 2004. - №6.
6. Камінський А.Б., Ломовацька Я. В. Дослідження інформаційної прозорості недержавних пенсійних фондів України // Фінанси України. – 2011. №4. – С. 88-96.
7. Панченко І. В. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: стан і перспективи розвитку / І. В. Панченко // Управління розвитком. —2011. — № 5 (102). — С. 43–44.
8. Терещенко Г.М., Мусатова Т.А., Проблеми розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні // Фінанси України. – 2008. №12. – С. 76-88.
9. Федоренко А.В. Недержавний пенсійний фонд: виплата пенсії на строк очікуваної тривалості життя / А.В. Федоренко // Фінанси України. – 2012. - №7. – С. 59-73.
10. Якімова Л.П. Оцінювання впливу запровадження накопичувального рівня на стійкість та ефективність державної пенсійної системи / Л.П. Якімова // Актуальні проблеми економіки. – 2013. - №7. – С. 162-171.

Рецензент – д.е.н., професор Лотоцький І.І.

УДК 338.24: 631.115.11

МІСЦЕ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СТРУКТУРІ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Беркута Т.В.; Добровольська Е.В.

Подільський державний аграрно-технічний університет

У статті висвітлено місце малих форм господарювання в структурі вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції. Цю характеристику доповнено спробою конструювання структури вітчизняного сільського господарства за розмірами (величиною) господарюючих суб'єктів з урахуванням обох її секторів – сільськогосподарських підприємств і господарств населення, які є сучасним вітчизняним варіантом сімейного типу господарювання в аграрному секторі, що еволюціонує і має вагомні перспективи інноваційного розвитку.

Враховуючи зарубіжний досвід обґрунтовані умови і напрями подальшого трансформування, необхідність і шляхи повнішої інтеграції малих форм господарювання в систему ринкового функціонування аграрного сектора і його державного регулювання.

This article describes the place of small forms of farming in the structure of domestic agricultural producers. This description is supplemented with an attempt to provide the structure of domestic agriculture by size (magnitude) of business entities, and taking into account both its sectors - households and farms, which is a modern version of the domestic family management in the agricultural sector which is evolving and has good prospects of innovative development.

Taking into account international experience grounded conditions and areas for further transformation, the need and ways to fuller integration of small forms of management system in the agricultural sector of the market and its regulation.

Постановка проблеми. В Україні малі форми господарювання в сільському господарстві функціонували поряд з великими у всі історичні періоди і при феодализмі, і в епоху капіталізму, розвиток якого на вітчизняних теренах було перервано соціалістичною революцією, і залишаються ваговою складовою сільського господарства в постсоціалістичній економіці. Це одна з категорій виробників сільськогосподарської продукції в аграрному секторі, яка водночас є головною економічною базою відтворення селянства.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що в ринкових умовах поступальний розвиток сімейних селянських господарств при належному державному регулюванні призводить до формування розгалуженої фермерської системи організації сільського господарства.

Сільськогосподарська діяльність малих форм господарювання є одним із основних економічних чинників забезпечення їхнього функціонування на сільських територіях і життєзабезпечуючим чинником сільського розвитку. Виробництво ними сільськогосподарської продукції як один із видів економічної діяльності на сільських територіях є засобом розвитку територій і на рівні громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про місце і роль малих форм господарювання в національній економіці завжди зацікавлювало вчених. Це питання вивчали класики економічної науки А. Сміт, М. Туган-Барановський, О. Чаянов та ін.

Наприкінці ХХ - початку ХХІ ст. економічна наука приділяє значну увагу дослідженню особистого сектора сільського господарства в перехідній економіці. З-поміж вітчизняних вчених цю проблему досліджують О. Бородіна, Т. Зінчук, П. Макаренко, В. Месель-Веселяк, Л. Молдаван, О. Попова, І. Прокопа, П. Саблук, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін.

Однак у вітчизняній науковій літературі при визначенні місця і ролі малих господарюючих структур в сільському господарстві відсутні спроби конструювання структури галузі за розміром господарюючих суб'єктів.

Постановка завдання. Конструювання структури вітчизняного сільського господарства за розмірами (величиною) господарюючих суб'єктів з урахуванням обох її секторів – сільськогосподарських підприємств і господарств населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Статистичні органи України подають інформацію про розподіл виробників сільськогосподарської продукції за розмірами землекористування, але сільськогосподарських підприємств окремо і сільських домогосподарств окремо, причому щодо домогосподарств - лише у відносних величинах. Проте дані по сільських домогосподарствах можна перевести в абсолютні величини, користуючись показниками кількості домогосподарств і середнього розміру площі використовуваної ними землі. Скориставшись цією можливістю і, знехтувавши певними неточностями методичного характеру (цілком допустимими у даному випадку), об'єднуємо отримані показ-

ники з відповідними показниками по сільгосппідприємствах. При цьому загальна кількість виробників сільгосппродукції перевищила 5,2 млн, з них 5113,5 тис. – це сільські домогосподарства, які 2012 р. мали земельні ділянки, і 47652 – сільськогосподарські підприємства усіх організаційно-правових форм (включаючи фермерські господарства), що мали сільськогосподарські угіддя. Частка сільських домогосподарств у загальній чисельності виробників сільгосппродукції становила 98,0%, а в площі землекористування – 22,2%, частка ж сільськогосподарських підприємств – відповідно 0,9% та 77,8%.

Насправді, реальна кількість виробників сільськогосподарської продукції в Україні ще більша: наведені вище цифри не містять, з одного боку, 4,5 млн домогосподарств міського населення (жителів міст і селищ міського типу), які мають земельні ділянки, а з іншого – певну кількість сільгосппідприємств, що не мають сільськогосподарських угідь. Разом з тим? аналізувати розподіл виробників сільськогосподарської продукції за розміром землекористування по всьому колу сільських домогосподарств і сільгосппідприємств недоречно, оскільки це коло охоплює надто велику кількість суто споживчих господарств населення. Логічніше включити до нього лише ті домогосподарства, які за існуючими у світі мірками визнаються суб'єктами господарювання в аграрному секторі.

При розв'язанні цього завдання з метою конструювання структури вітчизняного сільського господарства за розмірами (величиною) господарюючих суб'єктів можна керуватися двома підходами. Перший - внести до загальної кількості цих суб'єктів сільські домогосподарства з переважно товарним характером виробництва сільськогосподарської продукції (26-27% загальної кількості). Другий - врахувати лише домогосподарства з площею землекористування понад 1 га. Другий підхід має перевагу, оскільки критеріальним показником формування структури виробників сільськогосподарської продукції у цьому випадку є саме площа землекористування. Слід зазначити, що за першого підходу до загальної кількості господарюючих суб'єктів мало б потрапити 1370 тис. сільських домогосподарств з площею землекористування 4560 тис. га, за другого потрапило 1074,0 тис. домогосподарств з площею землекористування 4346,8 тис. га.

Розподіл господарюючих суб'єктів у сільському господарстві України за розміром площі сільгоспугідь подано у табл. 1. Як видно з цієї таблиці, майже 81% з них використовує менше 5 га землі, причому на цю групу господарств припадає усього 7% земельного фонду окресленого кола господарюючих суб'єктів. З іншого боку, лише 164 підприємства (0,03% від загальної кількості) використовує понад 12 % зазначеного фонду земель: оброблювана ними площа на 87 % більше, ніж усіх господарств I групи. Насправді концентрація землекористування в Україні ще вище: у таблиці не відображені інтегровані господарські формування, до складу яких входять сільгосппідприємства, що формально зберігають статус юридичної особи і подають статистичну звітність. Господарства населення розподілилися між першими трьома групами: до першої увійшло 902,8 тис. господарств, що становить 99,4% чисельності групи, до другої - 103,8 тис. (96,2%), до третьої - 67,4 тис. господарств (77%).

**Розподіл виробників сільськогосподарської продукції в Україні
за розмірами землекористування, 2012 р.**

Групи виробників за розмірами землекористування	Кількість виробників		Площа земле- користування		Середній роз- мір землекори- стування, га
	тис. од.	%	тис. га	%	
Сільські домогосподарства з площею землекористування більше 1,0 га і підприємства, що мають сільсько- господарські угіддя - усього	1121,6	100,0	26294,3	100,0	23,4
у тому числі з площею, га:					
I (до 5,0)	908,1	81,0	1794,0	7,0	2,0
II (5,1-10,0)	107,6	9,6	754,8	2,8	7,0
III (10,1-50,0)	85,5	7,6	2456,6	9,3	28,7
Разом гр. II-III	193,1	17,2	3211,4	12,1	16,6
IV (50,1-100,0)	5,0	0,4	360,9	1,4	72,2
V (100,0-500,0)	7,3	0,7	1777,4	6,7	243,5
VI (500,1-1000,0)	2,6	0,2	1883,9	7,2	724,6
VII (1000,1-2000,0)	2,6	0,2	3683,6	14,0	1416,8
VIII (2000,1-3000,0)	1,3	0,1	3102,5	11,8	2386,5
IX (3000,1-4000,0)	0,6	0,06	2178,9	8,3	3631,5
X (4000,1-5000,0)	0,3	0,04	1481,8	5,6	4939,3
XI (5000,1-7000,0)	0,3	0,04	1959,1	7,4	6530,3
XII (7000,1-10000,0)	0,2*	0,03	1504,3	5,7	7521,5
XIII (більше 10000,0)	0,2**	0,03	3356,5	12,8	16782,5
Разом гр. IV-XIII	20,4	1,8	21288,9	80,9	1043,6

*179 підприємств

** 164 підприємства

Джерело: Розраховано за даними: Сільське господарство України, 2012 р. Стат. збірник/ Держкомстат України. – К.: 2012. – С. 51, 178-179; Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2012 р. Стат. збірник/ Держкомстат України. – К.: 2012. – С. 43.

Укрупнене ж групування суб'єктів господарювання в проаналізованій таблиці представлено так: з розміром землекористування до 5 га (I гр.) – 81,0% їх загальної чисельності, 5-50 га (II—III гр.) – 17,2%, більше 50 га (IV-XIII гр.) - 1,8%.

Отриману структуру господарюючих суб'єктів у сільському господарстві України за розмірами їхнього землекористування можна порівнювати з відповідною структурою інших країн, зокрема членів Європейського Союзу. Зіставлення даних укрупненого групування господарств з даними країн ЄС (табл. 2), свідчить, з одного боку, що розподіл господарюючих суб'єктів в Україні і ряді інших країн загалом схожий, а з іншого, існує певна деформація структури вітчизняного сільського господарства за розмірами господарюючих суб'єктів у напрямі переважаючих малих господарських формувань.

Зокрема, розподіл суб'єктів господарювання у вітчизняному сільському господарстві за розміром землекористування за укрупненим групуванням досить близький до відповідного розподілу фермерських господарств у Португалії, Італії

та Греції, а частка господарств з площею землі до 5 га в Угорщині, Словаччині та Болгарії 2005 р. була на 9-16 в. п. більше, ніж в Україні. Водночас, в таких країнах як Чехія, Словенія, пострадянські держави Балтії, Польща, а надто Франція, Німеччина тощо частка цих господарств істотно менше. Загалом же? порівняно з середнім показником по 10 країнах ЦСЄ в Україні частка господарств з розміром землекористування до 5 га на 10 в. п., а порівняно з ЄС – 25 - на 19 в. п. більше. Зазначене дає підстави для висновку щодо закономірності подальшої концентрації виробництва (укрупнення) у сегменті малих форм господарювання вітчизняного сільського господарства, особливо особистого сектора галузі.

Таблиця 2

Групування фермерських господарств за розмірами сільськогосподарських угідь у країнах ЄС у 2005 р., %

Країни	Площа сільськогосподарських угідь, га		
	до 5	від 5 до 50	понад 50
Австрія	32,2	61,9	5,9
Бельгія	28,2	57,1	14,9
Болгарія	96,8	2,4	0,8
Велика Британія	36,9	36,2	26,9
Греція	76,1	23,1	0,8
Данія	3,7	61,0	35,3
Естонія	50,8	43,4	5,8
Ірландія	7,7	74,3	18,0
Італія	76,8	21,1	2,1
Іспанія	55,0	36,3	8,7
Кіпр	87,5	11,5	0,9
Латвія	50,6	46,4	3,0
Литва	62,1	36,1	1,9
Люксембург	19,6	34,7	45,7
Мальта	97,7	2,3	0,0
Німеччина	23,6	56,1	20,3
Польща	66,5	32,7	0,8
Португалія	76,7	20,6	2,7
Словаччина	91,9	4,8	3,3
Словенія	57,6	42,2	0,3
Угорщина	89,6	9,0	1,4
Фінляндія	9,9	73,5	16,5
Франція	27,5	39,4	32,9
Чехія	58,1	58,4	13,5
Швеція	10,4	61,2	28,4
ЄС-25	61,9	31,3	6,8
ЦСЄ-10	71,0	27,7	1,3

Джерело: [2]

Разом з тим, зазначене жодною мірою не означає доцільності чи неминучості поглинання малих або середніх господарських формувань великими і зростання кількості надвеликих. Негативні наслідки «латифундізації» сільського господарства України останнім часом дедалі більше відзначаються в літературі [4; 1]. Проте це явище існує, про що певною мірою свідчать дані табл. 1: поряд зде-

формовано великою часткою малих господарств (з площею до 5 га) явно проглядається деформовано велике зосередження обсягів землекористування в господарствах з площею 4-5 тис. га і більше. Показово, що в Україні за значно вищої, ніж в середньому по ЄС-25, частки малих господарських формувань, середній розмір землекористування одного господарюючого суб'єкта у сільському господарстві становить 22,9 га, тоді як у ЄС-25 - лише 18,7 га. Такий середній показник формують саме великі і надвеликі підприємства, адже у групі господарств розміром до 5 га він становить усього 2,0 га, в укрупненому групуванні господарств розміром 5-50 га - 16,6 га, а розміром більше 50 га - 1 тис. гектарів.

Оскільки малі господарства є і залишатимуться органічною складовою сучасного аграрного виробництва, то вони повинні бути також повноцінними об'єктами системи державного регулювання і підтримки розвитку. І вони такі є у багатьох країнах. Розв'язання цього завдання в Україні потребує насамперед чіткішої ідентифікації малих форм як суб'єктів господарювання в сільському господарстві.

У багатьох країнах за наявності в господарстві 1 га землі власник зазвичай може реєструватися як фермер. Ідентифікація у цьому статусі надає чимало переваг - навіть більше, ніж зобов'язань: насамперед, на господарство поширюються єдині виплати бюджетних коштів на площу, не пов'язані з обсягами сільськогосподарського виробництва, виробничими показниками; є можливість участі у цілому переліку державних програм з підтримки розвитку фермерства, у тому числі екологічних, консервації землі, заліснення тощо, за яких можна навіть не займатися виробництвом сільськогосподарської продукції, а лише здійснювати відповідні операції по догляду за угіддями і територією.

Згідно з фермерським законом США 2002 р. створювалася трикомпонентна система безпеки або «мережа безпеки» (safety net) для фермерів, яка вже за назвою дає уявлення про комплексність, системність участі держави в регулюванні розвитку фермерських господарств. Ця трикомпонентна система економічної безпеки для фермерів містить фіксовані платежі, не пов'язані з рівнем виробництва; різні схеми пільгового кредитування (під заставу врожаю та інші); системи підтримки фінансової стабільності фермерського сектора у вигляді антициклічних платежів. Важливою функцією держави є заохочення дрібних і середніх фермерів не просто підтримувати функціонування їхніх ферм, але й розширювати масштаби та урізноманітнювати види діяльності, стимулювання отримання доходу від роботи поза фермою, фінансова підтримка (пільгові і безповоротні кредити, страхові виплати тощо). Адміністрація сприяє процесу горизонтальної і вертикальної інтеграції в аграрному секторі економіки. Наприклад, не застосовуються антимонопольні заходи щодо крупних фермерських підприємств, які пов'язані з дрібними, котрі розташовані поблизу, договорами із постачання кормів і вирощування ремонтного молодняку [6].

Водночас, Національний фермерський союз США виступає за заборону здійснення вертикальної інтеграції бізнесменами, які самі не є фермерами; за підтримку фермерських кооперативів у сфері збуту, переробки, торгівлі, експорту продукції, оскільки останні створюють додану вартість і сприяють прибутковості господарств, а відтак благополуччю місцевих громад [3]. Пропозиції ці-

єї професійної організації майже повністю «лягають» на український ґрунт: надавати податкові пільги землевласникам, які продають землю фермерам-початківцям чи іншим фермерам, що не мають її у необхідній кількості, щоб уникнути скуповування землі міським бізнесом; представники сільських громад повинні брати участь у громадських слуханнях щодо економічних, соціальних та інших аспектів продажу земельних ділянок державної власності у приватні руки тощо, що засвідчує певну ідентичність проблем розвитку аграрного сектора в різних країнах.

В аграрній політиці Російської Федерації формується окремий блок заходів, присвячений малим господарським формуванням. Напрямок «Стимулювання розвитку малих форм господарювання» є одним з трьох, які внесені в пріоритетний національний проект «Розвиток АПК». Загалом слід відмітити, що головною відмінністю Росії від України щодо розвитку малих форм господарювання є те, що питання розвитку цих форм вирішується на державному рівні, сформована відповідна законодавчо-нормативна база, Міністерство сільського господарства Російської Федерації регулює розвиток цієї категорії господарств. Достатньо промовистим є навіть такий факт, що саме Мінсільгосп Росії проводить конкурс на краще особисте підсобне господарство, натомість як в Україні цим займається неурядова організація - Асоціація фермерів та приватних землевласників.

Засади і механізми вітчизняної аграрної політики, які стосуються розвитку малих форм господарювання в сільському господарстві, поки що остаточно не сформовані, а ті, що існують - надто розмиті.

Зокрема, в Україні проголошено рівноправність всіх форм господарювання. Проте декларування такої рівноправності у вітчизняних умовах без забезпечення певного захисту малих форм насправді означає їх дискримінацію, оскільки очевидними є правила нечесної, нерівноконкурентної гри. Ринкове конкурентне середовище взагалі найбільш сприятливе для великих господарств внаслідок виграшу на масштабі, переваг у конкурентній боротьбі тощо, натомість як малі і середні сільськогосподарські підприємства особливо потребують державної допомоги для подальшого розвитку в ринкових умовах.

Далі, за нинішньої системи державного регулювання розвитку аграрного сектора малі господарства потрапляють в удвічі не вигідне становище - підпадають під тиск ринкового середовища і практично не отримують державної фінансової підтримки, яка зорієнтована і потрапляє переважно доволі великим сільськогосподарським підприємствам. За дослідженнями О. Бородіної, 7% господарств України отримали 2009 р. 70% загального обсягу державних коштів, виділених на підтримку виробництва продукції тваринництва [5]. Слід зазначити, що державна програма з підтримки тваринництва є найбільш вагомою в аграрному бюджеті.

І нарешті, малі господарські формування, як специфічні форми господарювання, що потребують особливої уваги, фактично випали з системи регулювання Міністерства аграрної політики та продовольства України; вкрай обмежена підтримка за рахунок бюджетних коштів надається фермерським господарствам і майже повністю відсутня підтримка розвитку особистих селянських господарств. Кілька років реалізується малобюджетна програма «Фінансова

підтримка фермерських господарств» (на безповоротній і поворотній основі), кошти якої використовуються на розроблення проектів земельної ділянки; часткову компенсацію придбаної сільськогосподарської техніки, вартості будівництва тваринницьких приміщень; на підготовку кадрів фермерських господарств та відшкодування вартості наукових розробок; відшкодування відсотків за банківські кредити. Проте аналіз свідчить, що фінансову підтримку за програмою на безповоротній основі отримує лише 2% фермерських господарств. Отримані кредити на 80% використовуються на поточні потреби (провадження виробничої діяльності; виробництво, переробка, збут виробленої сільськогосподарської продукції, поновлення обігових коштів), а отже, лише близько 20% спрямовуються на розвиток фермерських господарств (придбання техніки і обладнання, будівництво та реконструкція тваринницьких приміщень, закладення багаторічних насаджень). Очевидно, що створення привабливого клімату для розвитку фермерства стимулювало б ідентифікацію особистих селянських господарств у статусі фермерських.

Висновки. Отже, вдосконалена національна аграрна політика має визначати подальший розвиток малих форм господарювання як органічної складової вітчизняного сільського господарства. Відповідні механізми повинні формувати сприятливе середовище їх функціонування, орієнтувати розвиток відповідно до внутрішніх потреб та глобалізаційних умов і викликів. З досвіду інших країн відомо, як складно дрібним господарствам самоорганізуватися, об'єднатися в кооперативи, вписатися в ринкові мережі просування продукції тощо. Зазвичай, саме для розв'язання цих завдань надається державна допомога в переважній більшості країн.

Відтак нагальними потребами щодо подальшого ефективного розвитку малих форм господарювання в сільському господарстві України є такі.

По-перше, ідентифікація цих форм, особливо щодо особистого селянського господарства. Оскільки особисті селянські господарства не є гомогенними, тобто однорідними, важливо класифікувати їх, насамперед, за такими ознаками: розмір землеволодіння і землекористування (законодавчо закріплена норма для особистого селянського господарства - до 2 га) та цільова спрямованість виробництва сільськогосподарської продукції в них - для власного споживання сім'ї чи з метою переважно ринкової реалізації (товарність виробленої продукції), враховуючи при цьому обсяги реалізації продукції.

Проведенню більш чіткої ідентифікації малих форм господарювання сприятиме реалізація важелів стимулювання власників особистих селянських господарств до реєстрації господарської діяльності у статусі підприємця-фізична особа, а також легалізації в статусі фермерського господарства.

По-друге, включення малих форм господарювання у систему державного регулювання розвитку аграрного сектора.

По-третє, для дрібнотоварного виробництва слід реалізувати відповідні заходи щодо зайняття ними певних ніш, а саме: стимулювання в них виробництва сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю (розведення худоби, вирощування фруктів, овочів і винограду); участь у програмах лісонасадження та агроекологічних програмах; підтримка їх діяльності у регіонах з

меш вигідними умовами господарювання і регіонах з обмеженнями щодо господарювання з погляду на охорону навколишнього середовища; виплата спеціальних платежів за збереження господарюючими суб'єктами привабливих агроландшафтів і сільських пейзажів, архітектурних і культурних об'єктів тощо.

По-четверте, надто важливо створювати умови для диверсифікації діяльності та доходів дрібних агрогосподарів, у тому числі зайнятості альтернативними видами діяльності.

Список використаних джерел:

1. Аграрний сектор: час принципово змінити орієнтири розвитку / Л. Молдаван, О. Бородіна, В. Юрчишин та ін. // Дзеркало тижня. – 2010. – 10 липня.
2. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки: монографія / Т.О. Зінчук. – Житомир. ДВНЗ, 2008. – С. 225.
3. Золотухин В.П. В защиту семейной фермы: программа Национального фермерского союза США / В.П. Золотухин // США и Канада: экономика, политика, культура. – 2006 – №5. – С. 113.
4. Саблук П.Т. Кластеризация как механизм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 10.
5. Трегобчук В.М. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках: наукова доповідь / В.М. Трегобчук, Б.Й. Пасхавер; [за ред. В.М. Трегобчука, Б.Й. Пасхавера]. – К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2009. – С. 46.
6. Черняков Б.А. Особенности аграрного законодательства США / Б.А. Черняков // США и Канада: экономика, политика, культура. – 2004 – №6. – С. 111-112.

Рецензент – д.е.н., професор Лучик С. Д.

УДК 336.7

НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ УСТАНОВИ ЯК СКЛАДОВА КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ

Бондар Ю.А., к.е.н.

Кіровоградська льотна академія національного авіаційного університету

У статті розглянуто складові елементи формування кредитної системи, зокрема небанківські фінансово-кредитні установи, а також визначено перелік спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів, що являють собою різноманітні установи, які акумулюють тимчасово вільні грошові кошти і розміщують їх у формі кредиту. Проаналізовано основні напрями діяльності сучасних спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів, що пов'язані з акумуляцією заощаджень населення шляхом залучення коштів на вклади, випуску власних акцій, облігацій, продажу страхових полісів; кредитуванням певної сфери економіки або господарської діяльності, групи населення; наданням іпотечних кредитів; організацією пенсійного та соціального забезпечення населення; здійснення операцій в рамках кредитної взаємодопомоги. Сформульовано заходи, які зможуть забезпечити збереження не лише досягнутого рівня розвитку фінансово-кредитних установ, але й сприятимуть значному розвитку їх діяльності

The article deals with the constituent elements of credit system, in particular non-bank financial - credit institutions, as well as a list of specialized credit and financial institutions, which are the various institutions that accumulate temporarily free funds and place them in the form of a loan. Analysis of the main activities of modern specialized financial institutions is associated with the accumulation of savings by raising funds on deposits, issuing its own shares,